CARNET NETEATRAL

de

Nicolae Manolescu

„setea şi foamea"

„Pentru mine, scrie Eugène Ionesco în *Notes et Contre-Notes*, în interviul existenţei totul este logic, nu există absurd. Faptul de a fi, de a exista — iată lucrul uimitor". Setea şi foamea lui Jean, eroul piesei cu care dramaturgul a pătruns la Comédie-Française, sînt, în primul rînd, sete şi foame de viaţă. Desigur, nu de orice fel de viaţă. „Ce vreau eu, mărturiseşte Jean, nu e pacea, nu e fericirea simplă, am nevoie de o bucurie debordantă, de extaz". Se pot satisface oare această sete, această foame? Oferă viaţa atîta substanţă încît golul, resimţit permanent de Jean, să fie umplut cu adevărat? Nu, dorinţa rămîne la fel de arzătoare, insaţiabilă. „Sînteţi un om de viaţă", îi spune al doilea paznic al muzeului de pe munte lui Jean. Şi Jean răspunde: „De viaţă, da, viu ca o rană vie. Plec, plec. Am plecat de mult pe drumuri ca să cunosc o lume. Au fost multe drumuri, dar n-a fost nici o lume. Încotro să mă duc? Unde să găsesc un tărîm care să nu fie de piatră, o apă care să nu mă ardă, un balsam care să tămăduiască, un tufiş fără ghimpi?". Aceasta este, în fond, contradicţia căutării lui Jean: de a fi veşnic însetat de viaţă şi de a nu găsi nicicînd în viaţă o realitate capabilă să-i stingă setea. El merge „spre fierbintea, frenetica viaţă", spre un Sud ipotetic, ca şi Michel, eroul *Imoralistului* lui Gide. Şi întocmai ca acesta piere devorat de propria sete şi foame de viaţă.

Vorbind o dată despre *Scaunele* Eugène Ionesco afirma că la originea tuturor pieselor lui se află „două stări de conştiinţă" contradictorii, rînd pe rînd predominînd, sau amestecîndu-se: sentimentul existenţei ca vid sau ca prezenţă copleşitoare, ca „în-

www.cimec.ro

cîntare de a fi" sau ca „sufocantă închisoare". Aceste două atitudini se află și la originea piesei *Setea și foamea.*

Ce sens are „fuga" din primul episod? Apăsat de atmosfera locuinței insalubre în care s-a mutat, Jean visează să găsească o ieșire. I se pare că trăiește un coșmar, că i se confirmă un coșmar.

JEAN: E coșmarul meu. Coșmarul meu. Din totdeauna, de cînd eram mic, mi se întîmplă să mă trezesc cu inima strînsă, dintr-un vis cu locuințe din acestea îngrozitoare, înghițite pe jumătate de apă, pe jumătate de pămînt, pline de noroi.

Coșmar tipic bacovian:

De-atîtea nopți aud plouînd
Aud materia plîngînd...
Sînt singur și mă duce-un gînd
Spre locuințele lacustre.

Jean, ca și Bacovia, se sufocă sub un cer de plumb, prizonier al unei „țări ploioase" și reci. „Aici, spune el, avem un singur anotimp, mohorît, amestec de toamnă și iarnă". Este anotimpul lui Bacovia:

Și toamna și iarna
Coboară-amîndouă;
Și plouă, și ninge,
Și ninge, și plouă.

Există oare o ieșire din noroi, din frig, din umezeală? În falsul dialog cu Maria-Magdalena, Jean reflectează tocmai asupra acestui lucru: așa apare tema evaziunii, ca încercare de a trăi o altă viață, prin eliberarea de amintiri, de obsesii, de manii. „Fuga" propriu-zisă este un arghezian *joc de-a v-ați ascuns:* scenă zguduitoare și, totodată, ambiguă. Unde fugim de acasă? pare a se întreba Ionesco privindu-și eroul. În altă viață? Dar există cu adevărat o *altă* viață? „Mă agăț de existența aceasta, notează dramaturgul în *Journal en miettes,* fiindcă nu-mi pot închipui o alta în afara ei". Semnificația „fugii" lui Jean trebuie căutată în aceste cuvinte: el crede că se salvează abandonînd viața care-i fusese dată, terna, cenușia, monotona scurgere de zile și de nopți. Gestul echivalează cu o sinucidere: viața *cealaltă* este o iluzie, un paradis inexistent. *Jean a murit.* Jocul de-a v-ați ascuns e un „joc viclean", „jocul sfintelor Scripturi". Cuvintele Mariei-Magdalena nu ne lasă nici o îndoială că „fuga" înseamnă moarte.

MARIA-MAGDALENA: Trebuia să se-ntîmple într-o zi, firește, bănuiam eu. Prea i-a plăcut jocul ăsta, s-a prins în joc. Îl prevenisem că o să se isprăvească rău. Reușeam întotdeauna să ne găsim. Îl strig, îl mai strig o dată: cucu. Nu pot să joc jocul ăsta singură, trebuie să-l joci în doi; mă căuta și el, acum sînt singură. De aceea nu-l mai găsesc. Sigur, sigur, așa trebuie să fie. Pe ce drum o fi apucat-o? Pe unde s-o fi strecurat? Ușile, ferestrele, erau închise (...) „De ce boală suferea, doamnă?" o să mă întrebe lumea. Și-o să răspund: „Suferea de un dor arzător". Am să continui să mă uit prin toate colțurile, dar știu că nu mai e aici. O să mai caut, din obișnuință, o să întind brațul peste perna lui. Dar știu că n-o să fie capul lui acolo. O să-i aduc halatul în fiecare dimineață, dar știu că n-o să mai fie în baie. Ce frică o să-i fie acolo unde se află! Nu e făcut să rătăcească prin șesuri pustii și cenușii.

Decorul episodului al doilea reprezintă o terasă ce pare „suspendată în gol", scăldată, la sosirea lui Jean, într-o lumină rece, „fără umbră și fără soare". Impresia este de irealitate. Jean e fericit, ca și cum ar fi renăscut.

JEAN: Mă pierdusem în lucruri. Poveri pe care le credeam inerente mie însumi. Noi nu sîntem una cu lucrurile pe care le facem; de aceea pot să mă descotorosesc de ele și să mă regăsesc intact.

Așadar, iluzia dezalienării. Locuința mizeră, țara ploioasă, cerul noros fuseseră metaforele unei existențe alienante, din care Jean crede că a evadat pentru totdeauna. „Aici e împărăția luminii", exclamă el. Jean nu înțelege deocamdată uimirea aproape ironică din cuvintele pe care le schimbă între ei paznicii muzeului: „Domnul acesta e fericit că se află aici. Domnul acesta e fericit". Abia cînd Ea, cea așteptată, nu va veni, Jean va observa că cerul paradisului său e la fel de sumbru ca și cerul țării din care fugise.

JEAN: Iată șesurile mohorîte din coșmarurile realității... Dacă n-ar fi decît asta! Mai e acum și inima mea ca un animal rănit care mă sfîșie cu ghearele în agonia lui... stomacul mi-e o văgăună fără fund; gura, o prăpastie, cu pereți de foc. Sete și foame, sete și foame...

Eternul leit-motiv îl urmărește pe Jean și în *cealaltă* viață. „Sînt mort. Și totuși continui să mor" — constată el într-o replică-cheie: asemenea vieții, moartea e o continuă sete și foame, o căutare fără sfîrșit, un dor arzător. Morții nu sînt mai fericiți decît viii. Au, și ei, setea și foamea lor.

Și coșmarurile lor. Episodul al treilea este coșmarul lui Jean: și în acest coșmar, Jean își *vede* viața. Viața este acum coșmarul fugarului; viața de care fugise. Ea îl

www.cimec.ro

„Setea şi foamea" la Comedia Franceză (1966). Jean-Paul Rousillon, Robert Hirsch, Jacques Eyser şi, în centru, Michel Etcheverry

tulbură în rătăcirile lui, îl apasă, îl sfîşie. Coşmarul spulberă ultima iluzie a lui Jean şi-l zmulge din iluzoria lui fericire, redîndu-l setei şi foamei ca unui foc mistuitor.

JEAN: Mi se pare că n-am fost muncit dintotdeauna de acest foc mistuitor. Altădată, e atît de mult de atunci, da, poate înainte de călătorie, poate la începutul călătoriei, nu, cred mai degrabă că a fost înainte de călătorie, sigur, înainte, cînd zilele erau luminoase, mă opream în mijlocul unui peisaj, eram înconjurat de universul întreg, apoi mă întorceam, priveam... cuprins de-o mirare nespusă, de-o încîntare nespusă... (...) Nu mi-era foame, nu mi-era sete, sau mai degrabă această bucurie mi-era pîinea, mi-era apa... De ce s-a produs, dintr-odată o schimbare? (...) De ce această foame subită, această sete subită?

Coşmarul lui Jean înseamnă, mai mult decît o retrăire a vieţii apăsătoare, o nouă alienare. Acum se vede că „fuga" lui Jean nu era numai o sinucidere, dar şi o pedeapsă. Autorul îşi pedepseşte eroul fiindcă s-a lăsat amăgit. În *cealaltă* viaţă nu găsim fericire; ne urmăresc în schimb coşmarurile vieţii de aici. La capătul călătoriei lui Jean — ciudată călătorie care începe în paradis, pentru a se scufunda definitiv în infern ca o *Divină Comedie* întoarsă — se află o mănăstire — cazarmă — închisoare, unde nişte călugări falşi îi dau să bea şi să mănînce. Nu-i cer în schimb decît un lucru: să le povestească drumul lui. Dar aceasta e totuna cu a-l sili să-şi *amintească*. Şi Jean nu-şi aminteşte nimic: în lipsa unui sens, viaţa care se perindă prin memoria lui obosită este o acumulare de obiecte, de nume, de fiinţe, de locuri, un labirint şi un coşmar. Călugării nu sînt mulţumiţi şi-l silesc pe Jean să asiste la un spectacol de teatru, regizat de Fratele pedagog, „însărcinat cu diversele educări-reeducări". Este o metodă mai sigură de a-l aliena din nou. La sfîrşitul grotescului spectacol, Jean a devenit, el însuşi, prizonier în mănăstire: nu va putea s-o părăsească decît cînd va reuşi să potolească setea şi foamea Fraţilor care-l hrăniseră, la rîndul lor. Aici cercul se închide: datoria nu se poate plăti. Fratele contabil umple de cifre o tablă neagră. Corul Fraţilor cîntă cifrele infinite. Nu există viaţă şi moarte, închisoare şi libertate: există numai setea şi foamea noastră niciodată satisfăcute. Restul este iluzie, ca imaginea acelui paradis din final, în care Maria-Magdalena îl cheamă zadarnic pe Jean, etern prizonier în moarte ca şi în viaţă.

MARIA-MAGDALENA: Vom aştepta, vom aştepta. Am să te aştept cît timp va fi nevoie, am să te aştept la nesfîrşit. (Corul continuă: una, şapte, trei, şase, nouă, opt, una, şapte, trei, şase, nouă, opt, una, şapte, trei, şase, nouă, opt. În timp ce se rostesc ultimele cifre, un clopot sau mai multe încep să bată orele. Ritmul în care serveşte Jean devine mai rapid, mai sacadat.) (CORTINA).

www.cimec.ro